

ЕКОНОМІКА, ОРГАНІЗАЦІЯ І УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

УДК 336.65

Білорусець Л.М., викладач

Хмельницький національний університет

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ*Досліджено основні тенденції формування добробуту населення в сучасних умовах розвитку національної економіки***Ключові слова:** національна економіка, доходи населення, заробітна плата, фінансово-кредитна діяльність

Постановка проблеми. Ефективне функціонування національної системи регулювання соціальних та економічних процесів є неможливим без покращення якісних характеристик добробуту населення. Безпосередня важливість аналітичного дослідження тенденційних особливостей формування добробуту населення обумовлюється інтегральним характером самої економічної категорії. Аспективні складові добробуту населення охоплюють, зокрема, доходно-споживчі характеристики, якість соціального та культурного забезпечення, житлово-майнові передумови існування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасна практика статистичних та аналітичних досліджень базується на використанні низки показників відображення складових добробуту населення, систематизація яких може певним чином видозмінюватись як у різних наукових школах або в міждержавних об'єднаннях, так і в залежності від безпосередньої мети проведеного дослідження. Використовуються загальнонаціональні показники матеріального забезпечення, доходів-витрат та споживання, пенсійного забезпечення, бідності, економічної активності, житлових умов, демографічні, соціального напруження та деякі інші.

Мета дослідження. Досягнення мети підвищення добробуту населення через гармонізацію грошово-кредитної та фінансової політики вимагає аналітичного дослідження тенденцій формування тих складових підґрунтя добробуту, які можуть підлягати безпосередньому впливу установ банківського сектору, тобто, або мати грошову природу, або мати спільні риси із певними видами банківського обслуговування приватних осіб. До таких складових підґрунтя формування добробуту населення можна віднести характеристики певних статей доходів, витрат та споживання, заробітної плати та пенсійного забезпечення, житлових умов, умов отримання послуг соціального характеру (передусім, освітніх та медичних).

Викладення основного матеріалу. Таким чином, в контексті дослідження, сучасні процеси формування добробуту населення потребують, передусім, визначення тенденцій змін саме зазначених індикаторів, які можна прослідкувати, спираючись на балансові дані доходів та витрат домогосподарств, інформацію про заробітну плату та пенсійне забезпечення, особливості житлового фонду країни та надання послуг соціального характеру. Інформаційною базою може служити офіційна національна статистична інформація, дані вибіркового обстеження умов життя домогосподарств, матеріали вибіркового опитування домогосподарств, пропонувані Держкомстатом, порівняльні матеріали світових статистичних досліджень, матеріали локальних досліджень.

Основним підґрунтям для формування добробуту населення виступають доходи. Необхідність визначення напрямів фінансово-кредитного впливу на добробут вимагає дослідження частини доходів грошової природи.

Кризові перетворення та затягнуті трансформаційні зміни у національній економіці повністю змінили звичайні для більшості вітчизняного населення передумови формування власного добробуту. Результатом таких перетворень та змін стало значне зменшення реальних доходів поряд із зростанням цін на товари та послуги і відсутністю практики своєчасного протиінфляційного індексування заробітної плати та пенсійно-соціальних виплат.

В цілому, доходна частина бюджету приватної особи є основним джерелом задоволення потреб у споживчих товарах та послугах. Номінальні і реальні доходи, розміри та динаміка основних складових доходів населення, таких, як заробітна плата, пенсія, стипендія, дозволяють судити про добробут, рівень та якість життя, тенденції до їх зміни.

Структурні зміни грошових доходів населення України відображають поступове незначне зменшення відсоткової частки заробітної плати, що можна було б вважати позитивною тенденцією при умові відносної стабільності показників прибутку та соціальної допомоги. Аналіз питомої ваги заробітної плати в доходній частині бюджету населення за останні роки має тенденцію до незначного зниження – від близько 43,4% загальної структури доходів у 2000 році до 44,8% у 2007 році, а потім 40,8% у 2009 році, що може бути обумовлено фінансовими кризовими явищами. Зміна методології статистики, пов'язана із об'єднанням оплати праці з доходами суб'єктів господарської діяльності не змогла забезпечити покриття цієї тенденції та підвищення частки заробітної плати.

Зміну відсоткової частки прибутку та змішаного доходу до 14,6% у 2010 р. можна вважати такою, що має сповільнений характер, приймаючи до уваги середню відсоткову частку цієї статті в структурі доходів в країнах із сталим ринковим способом господарювання, яка зазвичай сягає рівня у 28-30% [1, с. 426; 2, с.215].

В цілому, отримана оцінка (рисунок 1) дає можливість зробити висновок про невеликий сучасний вплив на підґрунтя формування добробуту доходів від власності, а також прибутку та змішаного доходу. Натомість, значною (і навіть збільшується останніми роками) у поточному формуванні залишається питома вага трансфертної складової

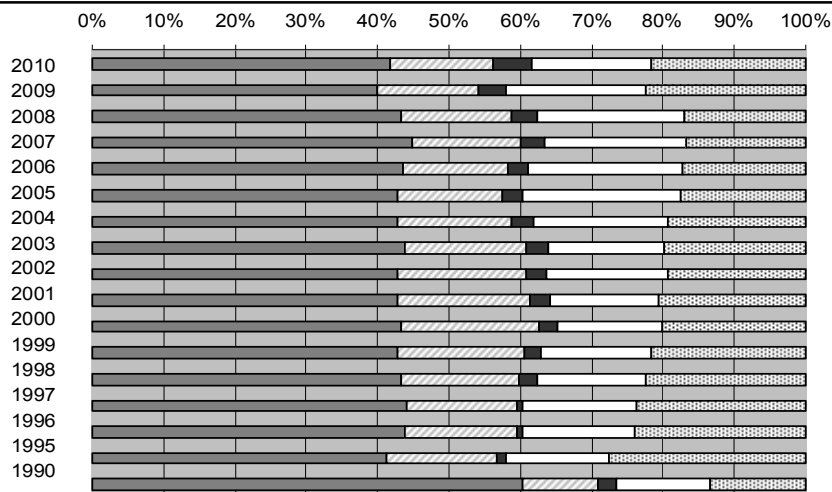

Рис. 1. Структура грошових доходів населення (■ — заробітна плата; □ — прибуток та змішаний дохід; ■ — доходи від власності; □ — соціальні допомоги; ■ — інші одержані поточні трансферти)

Описана тенденція в оцінюванні поточного економічного добробуту населення через індикатори грошових доходів, збільшення ваги трансфертних реципієнтів, може бути наслідком монетизації трансфертів, з іншого боку, безпосередньо відображає посилення соціального бюджетного навантаження, та, опосередковано, — зростання нерівності у перерозподілі та диференціації доходів, а також необхідність пошуку альтернативних шляхів впливу на формування добробуту населення.

Дослідження передумов формування добробуту населення дає можливість зробити висновок про наявність у громадян працездатного віку практично єдиного базового джерела доходів — праці. Адміністративно-командний період в економіці України виділяв лише заробітну плату винятковою формою розподілу по праці [3, с.487-498], але і сучасний аналіз грошового забезпечення населення показує, що базовим підґрунтям добробуту є заробітна плата, а також, як наслідок, пенсійні виплати. Офіційні дані за період з 1996 по 2010 роки відображають постійне досить рівномірне зростання номінальної середньої заробітної плати у грошовому еквіваленті. Потрібно відзначити тенденції зменшення реальної середньої заробітної плати за період з 2004 по 2011 роки. Особливості нарахування пенсійного забезпечення в цілому відображають стабільно низькі обсяги виплат (рисунок 2).

Відповідно, вихід на пенсію для більшості населення супроводжується стрімким зменшенням грошового забезпечення та, внаслідок, погіршенням добробуту.

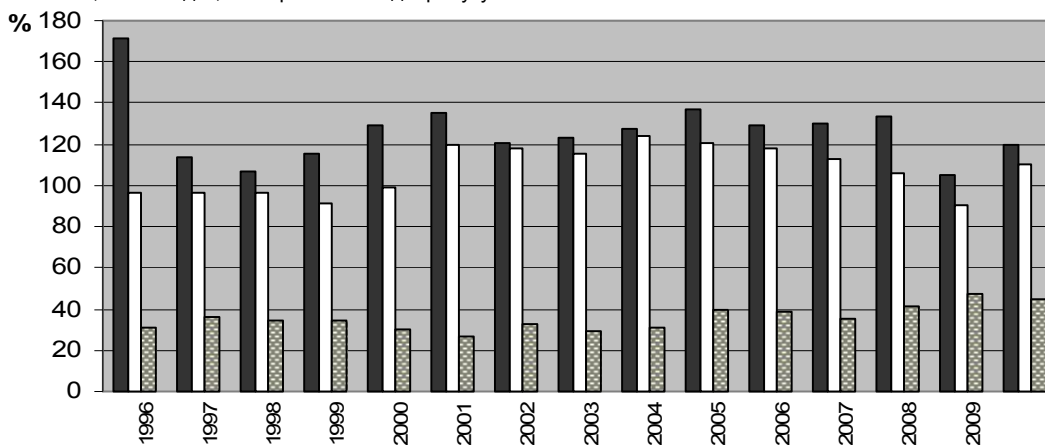

Рис. 2. Співвідношення між видами грошового забезпечення населення (■ — номінальна зарплата; □ — реальна зарплата; ■ — пенсія)

Здійснення прогнозу співвідношення населення непенсійного та пенсійного віку, унаочнене на рисунку 3, відображає, по-перше, поступове зменшення загальної кількості населення країни

Обумовити такі тенденції можна існуючою системою сучасного солідарного державного пенсійного забезпечення, коли пенсійні виплати у повній мірі залежать від державного бюджету.

Прогнозні дані дають можливість отримати інформацію лише про громадян пенсійного віку, без врахування осіб, які отримують інші види пенсій. Тому для розрахунку пенсійного навантаження на населення за реальними статистичними даними використано лише інформацію про осіб, які досягли пенсійного віку (рисунок 3).

Необхідність реформування пенсійного забезпечення населення впливає з диспропорції, коли з одного боку прослідковується значна питома вага пенсії у загальній структурі доходів громадян, а з іншого — розмір виплаченої середньомісячної пенсії у 1996-2010 роках не перевищує половини середньомісячного розміру зарплати.

Крім того, сучасні вітчизняні демографічні тенденції відображають поступове збільшення кількості осіб пенсійного віку відносно працюючого населення. За даними офіційних статистичних досліджень, а також сучасних прогнозних наукових досліджень можна провести прогнозування кількості пенсіонерів у розрахунку на 1000 населення до 2050 року.

Умовою такого прогнозу є визначена пенсійна вікова межа (55 та 60 років для жінок та чоловіків, відповідно) та середній (серед високого, середнього та низького прогнозного) варіант збільшення кількості вітчизняного населення у майбутньому.

(менше 40 млн. осіб уже у 2040 році); по-друге, відбувається поступове збільшення питомої ваги населення пенсійного віку. За існуючої практики формування добробуту, описані тенденції можуть

призвести до збільшення залежності добробуту приватної особи від трансфертних виплат, а також до різкого зниження добробуту громадянина після настання пенсійного віку та виходу його на пенсію.

Очевидним сучасним підґрунтям формування грошової частини доходів населення виступає значна залежність від бюджетної та соціальної політики держави.

Лише доходи від власності у структурі грошового забезпечення фізичної особи не мають залежності від державного бюджету. Але їх відсоткова частка у загальній структурі можливих статей грошових надходжень мінімальна, за роки ринкових трансформацій вона не перевищувала по Україні 4%, за виключенням 2011 року. Пенсійні виплати у сучасних умовах практично повністю надходять із державного бюджету. Отримання заробітної плати, прибутку, змішаного доходу передбачає різноманітні види соціальних виплат, значна частина яких також фінансується державою. Дуже часто і сама заробітна платня виплачується із державного бюджету.

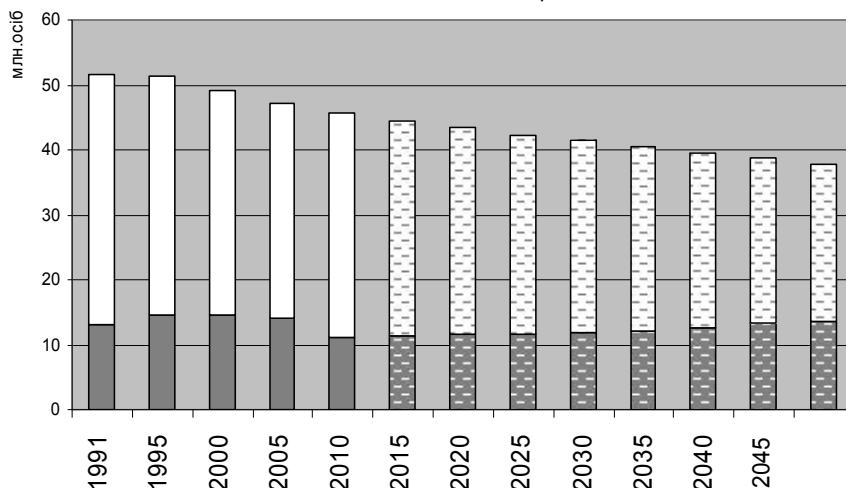

Рис. 3. Сучасне та прогнозне співвідношення населення не пенсійного та пенсійного віку (населення непенсійного віку, фактичне та прогнозне – ; населення пенсійного віку, фактичне та прогнозне до 2050 року) – ;

Зростання номінальних і реальних доходів не покращило структуру доходів і витрат населення. Частка заробітної плати, порівняно із дев'яностими роками, скоротилась, а частка доходів від підприємницької діяльності та надходжень від особистого підсобного господарства, навпаки, підвищилась.

Взагалі, показники доходів та витрат населення можна вважати одними із найвагоміших підсумовуючих індикаторів оцінки не лише формування добробуту, але і зрушень у національній економіці. Дослідження їх варіацій, взаємозв'язків, динаміки є доцільним для розробки обґрунтованої стратегії механізмів фінансово-кредитного впливу.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Таким чином, необхідність формування додаткових альтернативних механізмів позитивного впливу на формування добробуту, якими, зокрема, можуть стати механізми банківського регулювання добробуту населення, не викликає сумніву. Використання практики фінансово-кредитної діяльності може як пом'якшити зменшення суми реальної оплати праці відносно номінальної (адже основна причина такого дисбалансу, інфляційні процеси у національній економіці), так і сформувати додаткове джерело пенсійних виплат. А поступове, навіть незначне, зростання реальної середньої заробітної плати

У досліджуваний період зміна динаміки і структури доходів населення визначались різними тенденціями, як загальними процесами зростання у національній економіці, збільшенням у динаміці основних макроекономічних показників рівня розвитку і збагачення країни, так і негативними впливами трансформаційного та кризового характеру, коли на фоні зростання доходів відбувалось зменшення купівельної спроможності населення, через інфляційні процеси та зростання цін реальні доходи завжди були менші за номінальні.

Незначне збільшення темпів зростання реальних доходів над темпами динаміки основних макроекономічних показників не відображається у позитивних змінах якості життя населення. Реальні грошові доходи населення за період дослідження 2000-2011 років становлять близько 40-42% від аналогічного показника за 1992 рік і лише на 17% обігнали індекс реальних доходів 1995 року. З іншого боку, статистичні показники, що відображають постійну тенденцію зниження рівня життя населення потребують більш обережного аналізу. Адже їх, по-перше, варто оцінювати саме якісно, а не кількісно; по-друге, необхідним є порівняння цих показників із іншими макроекономічними показниками.

зможє дати можливість використання уже значно ширшого обсягу можливостей банківського впливу на добробут населення.

Список використаної літератури:

1. Менкю Н.Г. Принципы экономики / Н.Г. Менкю – СПб: Питер Ком, 1999. – 784 с.
2. Івасів Б.С. Гроші та кредит / Б.С. Івасів, М.І. Савлук, В.А. Ющенко, Н.І. Гребеник, О.В. Дзюблук. – К.: Київський національний економічний університет, 1999. – 403 с.
3. Экономическая энциклопедия. Политическая экономия / Под ред. А.М. Румянцева. – М.: Советская энциклопедия, 1972. – 560 с.

БІЛОРУСЕЦЬ Леся Миколаївна – викладач кафедри обліку та аудиту Хмельницького національного університету.

Наукові інтереси:

– формування добробуту населення, вплив фінансово-кредитних установ на зростання добробуту громадян.

Стаття надійшла до редакції: 06.04.12 р.